

Biuletyn

Koła Miłośników

Dziejów Grudziądza

Rok V:2007

Numer 38 (151)

Data odczytu: 5.12.2007

Data wydania: 5.12.2007

mgr Stanisław Poręba

Aktorki i aktorzy teatrów grudziądzkich z lat 1921 - 32

W okresie dwudziestolecia międzywojennego, w ciągu 11 lat istnienia polskiej zawodowej sceny teatralnej, pierwszej w dziejach naszego miasta, na scenach ówczesnych grudziądzkich teatrów, m. in. TEATRU POMORSKIEGO (1921-1922), TEATRU MIEJSKIEGO (1922 – 1923 i 1926 – 1932), TEATRU POPULARNEGO (1924 – 1925?), ZJEDNOCZONYCH TEATRÓW POMORSKICH (Toruń - Grudziądz - Bydgoszcz, 1925 – 1926), oraz TOWARZYSTWA MUZYCZNEGO „OPERA LEŚNA” (1928-1929), grało ogółem około 260 aktorek i aktorów. Pełny ich wykaz nazwisk został opublikowany w „BIULETYNIE KMDG” (R.V:2007, nr 25 z 12 IX, ss. [1]-8). Krótkie noty biograficzne o nich znajdują się w najbliższych latach w „Kalendarzu Grudziądzkim”, wydawanym przez GTK. I tak: w „Kalendarzu Grudziądzkim 2008” (Grudziądz 2007), znajdują się noty o aktorkach i aktorach, których nazwiska zaczynają od liter A – C...

Do grona najwybitniejszych i szerzej znanych aktorek i aktorów, związanych z grudziądzkimi teatrami w latach 1921 - 1932, należeli:

ANDRZEJEWSKA z Józefowskich Romana Irena [Wysocka - Andrzejewska Roma, Prus - Wysocka Irena] (ur. 8 VIII 1892, Poznań - zm. 9 XII 1975, Skolimów), aktorka. Żona od 1916 r. J. Andrzejewskiego (1884-1952). Grudziądz, TM, 1922/23. Gł. role, m. in. BALLADYNA (J. Słowacki „Balladyna”). Czł. ZASP-u (1923-1949).

ANDRZEJEWSKI Józef (ur. 9 III 1884, Poznań - zm. 10 I 1952, Poznań), aktor, reżyser, dyrektor teatrów. Grudziądz, TM, 1922/23. Reżyser, m. in. „Balladyny” J. Słowackiego, „Kościuszkę pod Racławicami” Wł. Anczyca. Czł. ZASP-u (od 1923 r.).

BAY - RYDZEWSKI Franciszek [wł. BAJ Fr., Baj-Rydzewski Fr., Rydzewski Fr.] (ur. 4 X 1884, Lubaczów - zm. 21 VI 1978, Opole), aktor, reżyser. Brat aktora Marcina Bay-Rydzewskiego. Żonaty z aktorką Stanisławą I. Skalską. Grudziądz, TM, 1925/26, 1926/27 i 1927/28. Gł. role, m. in. DERWID (J. Słowacki, „Lilla Weneda”). Reżyser, m.in. „Pani X” Al. Bisson, „Kaśka Kariatyda” G. Zapolskiej.

BENDA Karol [wł. Spitzbart K., von] (ur. 17 II 1893, Warszawa - zm. 25 XII 1942, Warszawa), aktor, reżyser, dyrektor teatrów. Toruń – Grudziądz - Bydgoszcz, ZTP, dyrektor, 1925/26. Czł. ZASP-u (1923-1939).

BORKOWSKI. Zbigniew, Sylwin, Dunin (ur. 1893, Warszawa - zm. 21 V 1950, Otwock), aktor. Grudziądz, TM, 1924/25. Gł. role, m. in. Ćwierciak (A. Grzymała-Siedlecki „Spadkobiercy”). Czł. ZASP-u (1923-1949),

CICHORACKI Władysław Franciszek (ur. 3 VIII 1899, Starogard - zm. 10 II 1967, Bydgoszcz), aktor teatralny i filmowy. Grudziądz, TM, 1924/25, 1925/26 i 1926/27. **CZARNECKI** Henryk Karol (ur. 1880 - zm. 1949, Częstochowa), aktor, dyrektor teatrów, Grudziądz, TM, 1926/27, 1927/28, 1928/29 i 1931/32, dyrektor, [zam. Grudziądz, ul. Dworcowa 23/25]. Czł. ZASP-u (od 1923).

DĄBROWSKI Stanisław (ur. 24 III 1889, Lwów - zm. 9 I 1969, Góra Kalwaria k. Warszawy), aktor, reżyser, scenarzysta, dyrektor teatru, historyk teatru. Grudziądz, TM, 1923/24, Toruń – Grudziądz - Bydgoszcz, ZTP, 1925/26, reżyser, Grudziądz, TM, 1926/27, dyrektor ZASP-u. Gł. role, m. in. GUSTAW (A. Fredro „Śluby panińskie”), KAZIMIERZ (G. Zapolska „Tamten”). Czł. ZASP-u (1923 – 1939). Inicjator opracowania „SŁOWNIKA BIOGRAFICZNEGO TEATRU POLSKIEGO 1765 – 1965”, Warszawa 1973, [t. I], s. 905, nlb. 1.

DRWEŃSKI - GOZDAWA Zygmunt (ur. 26 V 1894, Odessa - zm. 24 X 1957, Kielce), aktor, śpiewak,

satyryk. Grudziądz, TM, 1922/23, 1923/24. Redaktor jednodniówki: „OJ, TEN GRUDZIĄDZ” [Grudziądz 1924].

GAWLIKOWSKI Kazimierz (ur. 2 II 1904, Dukla k. Krosna - zm.?), aktor, wydawca, dziennikarz. Grudziądz, TM, 1924/25.

Wł. Wydawnictwa K. Gawlikowskiego w Grudziądzu (1925 – 1929). Wydawca: „DZIEJE GRUDZIĄDZA” [Jednodniówka], Grudziądz 1925 Zał. i red. „NASZE ŻYCIE. Ilustrowane czasopismo miesięczne poświęcone wszelkim przejawom życia”, Grudziądz. R. 1:1926 - R. 4:1929. Poznań. R. 5: 1930 - R. 6:1931?.

HARTMANN - ŁOZIŃSKA z Jarzyńskich Zofia [In. HAR-TMANOWA Z]. Pseud. „Z. Górka”, (ur. 27.1 1875, Lublin - zm. 14 VII 1931, Busko), aktorka, dyrektor teatru, autorka wspomnień. Żona aktora M. Łozińskiego (? - ?). Grudziądz, TM, 1922/23, 1923/24. Gł. role, m. in. CIUPUTKIEWICZOWA (M. Bałucki „Grube ryby”). 30-lecie pracy scenicznej - 19 III 1924 r. Czł. ZASP-u (od 1923 r). Autorka: „Wśród huk armat. Wrażenia przeżyte przez...”, Warszawa 1914, ss. 14.

JANKOWSKI Wacław (ur. 17 III 1904, Warszawa - zm. 10 II 1968, Warszawa), aktor teatralny i filmowy. Grudziądz, TM, 1924/25 i 1928/29?. Po 1948 r. Teatr Syrena w Warszawie. Występował też w kabaretach i operetkach. W 1967 r - jubileusz 40-lecia pracy scenicznej. Współpracownik Polskiego Radia. Filmy: „SKARB” (1949), „SPRAWA DO ZAŁATWIENIA”, (1954), „PRZYGODA NA MARIENSZTACIE” (1956), ZADZWOŃCIE DO MOJEJ ŻONY” (1959), „WARSZAWSKA SYRENA” (1958), „EWA CHCE SPAĆ” (1959), „CAFE POD MINOGĄ”(1960), „WALET PIKOWY”(1960)...

KARSKI Edmund. Stanisław [wł. Kron E.], (ur.16 XI 1907, Podwołoczyska k. Tarnopola – zm. 18 X 1976, Warszawa), aktor, dziennikarz, autor utworów scenicznych, reżyser, dyrektor teatrów. Grudziądz, TM, 1924/25 - 1929/30. Gł. role, m. in. KOŚCIUSZKO (T. Niewski „Raclawice”. Widowisko plenerowe, Grudziądz. 1924). Red. jednodniówki „DZIEJE GRUDZIĄDZA”, Grudziądz 1925. Red. naczelny miesięcznika „NASZE ŻYCIE”, (Grudziądz 1926-1929). Współautor z T. Niewskim „UPIÓR Z DÜSSELDORFU” (1931). Czł. ZASP-u (?).

KISIELEWSKI Władysław, sen. (ur. 1860, Stawropol, Rosja. - zm. 1939-45, Grudziądz?), aktor, reżyser. Żonaty z aktorką Aliną Aleksandrowicz. Ojciec aktora Władysława Kisielewskiego, jun. Grudziądz, TM, 1926/27 - 1931/32, Grudziądz, Teatr Żołnierski (1932 – 1939). [zam. Grudziądz, ul. Chełmińska 69]. Gł. role, m. in. KELNER (A. Bisson „Pani X”), LALUME (Moller „Szkoła kobiet”),

KELNER (E. Karski, T. Niewski „Upiór z Düsseldorfu”), JOACHIM (St. Żeromski „Ponad śnieg”). Zamordowany przez Niemców.

KOWALCZYK Władysław (ur.? – zm.?), aktor. Grudziądz, TM, 1927/28. Po II wojnie światowej współzałożyciel Teatru Polskiego w Grudziądzu, wraz z Janiną Wolską i Tadeuszem Niewskim-Niewiakowskim (IX, 1945).

KOWALIK Lotar Eugeniusz (ur. 22 VIII 1912, Kraków - zm. 28 V 1980, Gdańsk), aktor. Grudziądz, TM, 1930/31, 1931/32?. Powrócił do Grudziądza: Teatr Ziemi-Pomorskiej, 1970/71 i 1971/72.

KSIĄŻEK - STASZEWSKI Stanisław, krypt. „ST. K.” (ur. 17 IX 1864, Kraków – zm. 26 VI 1928, Grudziądz), aktor, reżyser, dyrektor teatrów, tłumacz, dziennikarz, wydawca. Ojciec aktorki J. J. Staszewskiej - Ćwiklińskiej (1893 – 1979). Grudziądz, TP, 1921/22 (założyciel i dyrektor), TM, 1924/25. [zam. Grudziądz, ul. Kościuszki 34, Toruńska 6]. Jego działalność opisana jest w powieści J. Maciejowskiego „Ludzie nie meldowani Bogu” (Warszawa 1923, wyd. II – 1929).

LANGE Jan (ur. ok. 1890 – zm. 1940, Częstochowa), aktor, reżyser, dyrektor teatru. Grudziądz, TM, 1922/23 i 1923/24, dyrektor. Czł. ZASP-u (od 1923 r.). Zamordowany przez Niemców.

LENK Marian (ur. 1 IX 1887, okolice Łodzi – zm. 30 IX 1944, Kalisz), aktor, reżyser, dyrektor teatru, pamiętnikarz. Grudziądz, TM, 1922/23 i 1923/24), [zam. Grudziądz, 3 Maja 19]. Gł. role, m. in. FILIP OKRĄGŁOK (M. Gawalewicz „Ława czartowska”), SZULC (Cz. Kędziński „Panią z okienka”), GRABIEC (J. Słowacki „Balladyna”). Spiker Polskiego Radia, Łódź (od 1930). Autor: „MÓJ ŻYCIORYS TEATRALNY, SPISANY W GRUDZIĄDZU W MARCU 1944” (rkps.. zbiory S, Dąbrowskiego). Czł. ZASP-u (1923 – 1939).

MIECZYŃSKI Mieczysław [wł. POTARZYCKI M] (ur. 21 VI 1887, Czerniewice pow. Rawa Mazowiecka lub Łódź - zm. 20 X 1961, Częstochowa), aktor, reżyser, dyrektor teatru. Żonaty z aktorką J. Sielską-Mieczyską (zm. 1939-45). Grudziądz, TP, 1921/22. Gł. role, m. in. PIORUNOWICZ (M. Bałucki „Klub kawalerów”). Czł. ZASP-u (1923 – 1949).

MILLER Antoni [wł. Müller A], (ur. 1869, Witebsk, Rosja - zm. 1944, Warszawa), aktor, reżyser, dyrygent, pisarz. Grudziądz, TM, 1924/25, 1925/26 i 1926/27. [zam. Grudziądz, ul. Kwiatowa 12, Hotel „Sanssouci”]. Czł. ZASP-u (1923 – 1939). Autor komediofarsy „ŻONECZKA Z KABARETU”.

MROWIŃSKA [pseud.] - **NIEDUSZYŃSKA - OPALIŃSKA** z Templów Maria (ur. 8 VIII 1888, Stryj - zm. 4 VIII 1946, Kraków), aktorka. Żona aktora i reżysera K. Opalińskiego (1890 – 1979). Grudziądz, TM, 1926/27, 1927/28 i 1928/29. Gł. role, m. in. GWINONA (J. Słowacki „Lilla Weneda”). Czł. ZASP-u (1939).

OPALIŃSKI Kazimierz (ur. 22 II 1890, Przemyśl - zm. 7 VI 1979, Warszawa), aktor teatralny i filmowy, reżyser, kierownik artystyczny. Żonaty m. in. z aktorką Marią Mrowińską (1888 – 1946). Grudziądz, TM, 1926/27, 1927/28 i 1928/29. Gł. role, m. in. SKIERKA (J. Słowacki „Balladyna”), LECH (J. Słowacki „Lilla Weneda”). Czł. ZASP-u (1923 – 1949). Po 1945 r. grał w licznych filmach oraz przedstawieniach teatralnych i spektaklach TV.

OTREMBSKI, [in. OTRĘBSKI] Jan (ur. 4 VI 1890, Częstochowa - zm. 7 VIII 1961, Częstochowa), aktor, dyrektor teatrów. Grudziądz, TM, 1923/24 i 1924/25. W 1925 r. założyciel drugiego teatru w Grudziądzu, p.n. TEATR POPULARNY (dyrektor, wspólnie z Marylą Szewczyńską). Teatr utrzymał się ok. 5 miesięcy. Czł. ZASP-u (od 1923 r.).

PIEKARSKI Antoni (ur. 10 V 1889, Kraków - zm. IX 1939, Toruń), aktor teatralny i filmowy, reżyser. Grudziądz, TM, 1922/23 i 1929/30. Grał też w filmach: „Za winy brata” (1921), „Zazdrość” (1922), „Ochłan pokuty” (1923), „Bożyszcze” (1923), „Cyganka Aza” (1926) i „Komediant” (1928, grał w nim J. Piłsudskiego. Film nie wszedł na ekrany....) Zamordowany przez Niemców.

PRONIEWICZ Władysław (ur. 1864 - zm. 12 I 1924, Inowrocław), aktor, śpiewak. Grudziądz, TP, 1921/22. Gł. role, m. in. EISENSTEIN (J. Strauss „Zemsta nietoperza”), PTASZNIK (K. Zeller „Ptasznik z Tyrolu”), PARYS (J. Offenbach „Piękna HELENA”). Czł. ZASP-u (1923).

RAPACKA - GOLCZEWSKA Teodora [Dora] Maria (ur. 11 XI 1890, Warszawa - zm. 2 IV 1967, Toruń, aktorka. Żona aktora St. W. Golczewskiego (1899 – 1969). Grudziądz, TP, 1921/22, TM, 1925/26, 1926/27, 1927/28, 1928/29, 1929/30 i 1930/31. Gł. role, m. in. ŻONA PREZYDENTA POLICJI (E. Karski, T. Niewski „Upiór z Düsseldorfu”), RUDOMSKA (St. Żeromski „Ponad śnieg”). Czł. ZASP-u (1923 – 1949).

SŁUPSKI Olaf (ur. ? - zm. 1 IX 1944, Warszawa), aktor. Grudziądz, TM, 1929/30. Czł. ZASP-u (1939). Zginął w Powstaniu Warszawskim 1944 r. jako żołnierz.

STASZEWSKA – ĆWIKLIŃSKA [wł. KSIĄŻEK] Janina Józefa (ur. 13 XII 1893 lub 1898, Warszawa - zm. 16 XII 1979, Łódź), aktorka. Córka Stanisława Książka - Staszewskiego (1864 – 1928). Matka aktora Jerzego Ćwiklińskiego. Grudziądz, TP, 1921/22, TM, 1924/25, 1927/28. Gł. role, m. in. MARYNA (M. Bałucki „Klub kawalerów”), LILLA WENEDA (J. Słowacki „Lilla Weneda”). Czł. ZASP-u (1949).

STRYCKI Edward (ur. 20 III 1893, Warszawa - zm. 25 X 1946, Koszalin), aktor, satyryk, reżyser. Grudziądz, TM, 1923/24. Wiersze satyryczne w jednodniówce: „OJ, TEN GRUDZIĄDZ” (1925). W teatrach „Misterium” i „Tonirola” (Warszawa) wystawił misterium T. Niewskiego „Golgota” (1944). Czł. ZASP-u (1923 – 1939).

SZCZĘSNA [pseud.] z Gąsiorowskich – **SZELISTOWSKA-WROCZYŃSKA** Maria ur. 2 II 1889, Warszawa – zm. 7 VIII 1976, Skolimów), aktorka, piosenkarka, reżyser, dyrektor teatru. Grudziądz, TM, 1931/32, reżyser. Czł. ZASP-u (1939, 1949). Powróciła do Grudziądza w 1958 r. Aktorka Teatru Popularnego (1958 – 1962) i Teatru Ziemi Pomorskiej (1962 – 1965). W dn. 31 VIII 1965 r. przeszła na emeryturę i wyjechała do Warszawy.

TAŃSKI [wł. ŚMIETAŃSKI] Roman (ur. 1891, Wieluń lub Włocławek - zm. 26 IV 1944, Warszawa), aktor, reżyser. Żonaty z aktorką Heleną Tańską (1897 – 1976). Grudziądz, TM, 1927/28, reżyser. Czł. ZASP-u (1923 – 1939). W dn. 18 XII 1927 r. uczestnik zebrania założycielskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Sztuk Pięknych w Grudziądzu

TUROŃSKA Stefania (ur. 19 V 1894 – zm. 15 XII 1955, Skolimów), aktorka. Żona poety Ryszarda Standego (1897 - 1939?). Grudziądz, TM, 1923/24. Czł. ZASP-u (od 1923 r.).

WOJCIECHOWSKI Karol (ur. ? - zm. 1943 lub 1944, Warszawa), aktor teatralny i filmowy, reżyser, dyrektor teatru. Grudziądz, TM, 1927/28. Grał też w filmach: „Męty Warszawy” (1914) i „Tajemnica pokoju nr 100” (1914).

WOJDALIŃSKA - WINAWER - GIEWARTOWSKA Maria (ur. 9 XI 1895 lub 26 VIII 1898, Lublin - zm. 29 I 1971, Warszawa), aktorka. Żona pisarza i publicysty Brunona Winawera (1883 – 1944).

Grudziądz, TM, 1924/25. Gł. role, m. in. PSYCHE (J. Żuławski „Eros i Psyche”), ŻONA (L. Rydel „Na zawsze”), MŁYNARKA (L. Rydel „Zaczarowane koło”), MARIA (S. Wyspiański „Warszawianka”), HANNA (G. Zapolska „Moralność pani Dulskiej”), Czł. ZASP-u (1923 – 1949).

WRONSKI (in. **WRĄCKI**) - **MAJKOWSKI** Stefan (ur. 8 VI 1899, Kijów - zm. 15 VII 1973, Warszawa), aktor, reżyser. Grudziądz, TM, 1927/28. Gł. role, m. in. BRZYTTWA. (Z. Nowakowski „Gałązka rozmarynu”). Opera Leśna w Grudziądzu, reżyser (1928), m. in. „Quo vadis” H. Sienkiewicza. (Adaptacja W. Gańczy), cz. I i II.

ZBIERZOWSKA - WÓJCIK - FRYDRYCH Wanda (ur.?).

- zm. 1983, Chicago, USA), aktorka, reżyser, poetka. Grudziądz, TM, 1926/27, 1927/28, 1928/29, 1929/30, 1930/31 i 1931/32?. Gł. role, m. in. KAŚKA (G. Zapolska „Kaśka Kariatyda”), PANI X (A. Bisson „Pani X”), MAMOCYCY (S. Guitry „Strażnik cnoty”), JOLA (E. Karski, T. Niewski „Upiór z Düsseldorfu”), IRENA (St. Żeromski „Ponad śnieg”), WERONICA (St. Kiedrzyński „Nie opuszczaj mnie madame”). Czł. ZASP-u (1939). Po II wojnie światowej mieszkała w Argentynie (1945 – 1954) i USA (1954 – 1983).

ZBYSZKOWSKI [wł. **STREER**] Karol (ur. 17 VIII 1896 - zm. 11 VII 1949, Otwock), aktor. Grudziądz TP, 1921/22, TM 1922/23. Gł. role, m. in. TOPULIŃSKI (M. Bałucki „Klub kawalerów”), DOMINIK MYDŁEK (M. Gawalewicz „Ława czartowska”), KIRKOR (J. Słowacki „Balladyna”). Czł. ZASP-u (1949).

ZDZITOWIECKI Witold (ur. 22 X 1896, Łomża - zm. 15 IX 1960, Gliwice), aktor operetki, reżyser, pisarz. Toruń – Grudziądz - Bydgoszcz, ZTP, 1925/26. Czł. ZASP-u (1923 – 1949). W latach II wojny światowej - pracownik polskich teatrów w Warszawie, podległych niemieckiemu Wydziałowi Propagandy Dystryktu Warszawskiego, m. in. teatrów „Melodia” i „Maska”. Władze Polskiego Państwa Podziemnego ukarały go karami: strzyżenia włosów i chłosty. W teatrze „Maska” wystawił 2 własne sztuki: „Druga miłość” (1943) i „Violettera czyli Dziewczyna z fiołkami” (1943), napisane na zamówienie Niemców.

ZIĘCIAKIEWICZ [in. **ZIENCIAKIEWICZ**] Stanisław (ur. 7 V 1900, Warszawa - zm. 10 IX 1975, Penley, Anglia), aktor, reżyser, dyrektor teatru. Grudziądz, TM 1926/27, 1927/28, 1928/29, 1929/30 i 1930/31. W 1929 r. dyrektor TM z ramienia ZASP-u. W 1930/31 dyrektor i reżyser TM. Gł. role, m. in. SŁUŻĄCY (A. Fredro „Śluby panięskie”), GRZĘDZIELSKI (St. Kiedrzyński „Nie rzucaj mnie madame”). Po 1945 r. przebywał na emigracji.

ŻUCZKOWSKI Hieronim (ur. 24 II 1886, Warszawa - zm. 19 X 1971, Bydgoszcz), aktor, tancerz, śpiewak. Grudziądz, TM, 1927/28?, 1928/29 i 1929/30.

LITERATURA:

- Poręba S., W 75. rocznicę upadku Teatru Miejskiego w Grudziądzu (1932), „BIULETYN KMDG”, 2007, nr 25, s [1]-8.

- Słownik biograficzny teatru polskiego 1765 -1965, Warszawa 1973, [t. I], s. 1-905.

- Słownik biograficzny teatru polskiego 1900 - 1980, Warszawa 1994, t. II, s. 1-[863].

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.